

УДК 378.147:355.233:355.469

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi61.704>Ландарь Р. В.,
orcid.org/0009-0005-2847-7075

ЕВОЛЮЦІЯ ПОГЛЯДІВ НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДЕСАНТНО-ШТУРМОВИХ ВІЙСЬК В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНІХ ПАРАДИГМ

У статті проаналізовано трансформацію підходів до інтелектуального навчання майбутніх офіцерів Десантно-штурмових військ (ДШВ) Збройних Сил України (ЗСУ). Актуальність проблеми зумовлена характером сучасних бойових дій у російсько-українській війні, де здатність командира до критичного мислення, швидкого аналізу мінливої обстановки та ухвалення нестандартних тактичних рішень стає вирішальним чинником переваги над супротивником.

Метою дослідження визначено теоретичне обґрунтування нової парадигми інтелектуальної підготовки офіцерів ДШВ, уточнення сутності поняття «інтелектуальне навчання» та визначення механізмів імплементації релевантних стандартів НАТО (зокрема TLP, MDMP) у національну систему військової освіти. У роботі використано комплекс взаємодоповнювальних методів наукового пізнання, серед яких – ретроспективний аналіз, системно-структурний підхід, порівняльний аналіз, узагальнення та інтерпретація наукових джерел.

Узагальнено еволюцію освітніх парадигм у системі військової освіти в контексті сучасних трансформаційних процесів, у межах чого проаналізовано перехід від авторитарної репродуктивної моделі радянського зразка до сучасної компетентнісноорієнтованої системи з урахуванням динаміки змін безпекового середовища. Висвітлено пострадянський етап розвитку військової освіти, який характеризувався інерційним збереженням застарілих підходів, наслідком чого стала криза ефективності підготовки офіцерських кадрів в умовах реальних бойових дій. Доведено, що сучасний етап розвитку військової освіти пов'язаний із переходом до компетентнісноорієнтованої моделі, в основі якої лежить формування здатності до інтелектуального навчання як ключової професійної якості офіцера-десантника.

Наукова новизна дослідження полягає в концептуалізації авторського визначення поняття «інтелектуальне навчання» як цілеспрямованого процесу трансформації когнітивного потенціалу особистості (увага, пам'ять, критичне мислення, когнітивна гнучкість) у стійку професійну спроможність ефективно діяти в умовах бойової діяльності. Запропоновано підхід до інтеграції інтелекту, емоційного інтелекту та практичних навичок як єдиної функційної системи підготовки військового лідера.

Практичне значення одержаних результатів полягає у визначенні пріоритетних напрямків модернізації освітнього процесу у ВВНЗ, зокрема впровадженні проблемноорієнтованого навчання, симуляційних технологій (VR/AR), розвитку критичного мислення, а також трансформації ролі викладача в наставника з бойовим досвідом. Отримані результати можуть бути використані при розробленні освітніх програм підготовки офіцерів ДШВ, удосконаленні методик навчання та формуванні сучасної моделі військової освіти, орієнтованої на підготовку інтелектуально автономного командира.

Ключові слова: інтелектуальне навчання, офіцер-десантник, Десантно-штурмові війська, освітня парадигма, критичне мислення.

Постановлення проблеми. Сучасний етап розвитку військової справи характеризується глобальним переосмисленням підходів до підготовки офіцерського складу у відповідь на нові безпекові виклики XXI століття. Саме на підрозділи Десантно-штурмових військ покладається місія бути авангардом сил оборони – першими йти

на штурм, проривати ешелоновану оборону та діяти в тилу противника. Ця виняткова роль визначає стратегічну важливість підготовки майбутніх офіцерів-десантників, які є основою бойового потенціалу українського війська у боротьбі з російсько-окупаційними військами (РОВ).

На національному рівні процес реформування системи військової освіти суттєво активізувався 2014 року, а з початком повномасштабного вторгнення армією рф 2022 року набув ознак системної та незворотної модернізації. На фоні цих подій ВВНЗ змушені перебудовувати зміст, методи і форми підготовки офіцерського складу, зокрема з десантників. Досвід сучасних бойових дій засвідчує, що успішність виконання завдань залежить не стільки від фізичних кондицій, скільки від когнітивних спроможностей офіцера – здатності миттєво аналізувати великі масиви інформації, ухвалювати виважені рішення в умовах критичного стресу та ефективно управляти підрозділом. Саме тому важливого наукового значення набуває дослідження еволюції поглядів на інтелектуальне навчання майбутніх офіцерів-десантників, що відбувалося під впливом трансформації освітніх парадигм, результати чого дозволять визначити пріоритетні напрямки вдосконалення професійної підготовки майбутніх офіцерів-десантників у сучасних умовах.

Глибокі трансформації безпекового середовища, зумовлені збройною агресією рф, актуалізують потребу в докорінному перегляді змісту військової освіти. Зокрема ведення бойових дій високої інтенсивності з масованим залученням роботизованих комплексів та інформаційних технологій висуває до командного складу принципово нові вимоги, а саме: офіцер-десантник мусить не лише володіти класичною тактикою, а й бути здатним до виявлення розумної ініціативи, що дозволяє в умовах кібернетичного протиборства ефективно нівелювати інформаційно-психологічний тиск противника. Зазначене детермінує перехід до нової моделі в освітньому навчальному процесі, яка передбачатиме вибіркову імплементацію стандартів НАТО, а саме: система професійної підготовки має інтегрувати лише ті алгоритми (зокрема TLP і MDMP), які довели свою ефективність на практиці та відповідають національній військовій культурі й бойовому духу українського військовослужбовця. Такий підхід дозволить сформувати автентичну, суверенну модель підготовки майбутніх офіцерів ДШВ, яка буде гармонійно поєднувати технологічність Альянсу з незламністю та винахідливістю української нації.

Проблемне поле дослідження охоплює з'ясування характеру впливу еволюції освітніх парадигм на якість інтелектуального навчання курсантів за фахом команди десантно-штурмового (парашутно-десантного, аеромобільного) взводу, що передбачає насамперед розкриття змісту історичних трансформацій – від радянської репродуктивної моделі до сучасної компетентнісноорієнтованої системи. Важливим вектором наукового дослідження тут постає аналіз впливу російсько-української війни та імплементації стандартів НАТО в навчально-виховний процес і формування культури критичного мислення.

На основі цього актуалізується потреба визначення педагогічних умов, що сприяють розвитку інтелектуальної адаптивності та впровадженню інноваційних технологій. Разом із тим комплексний підхід до вирішення окресленої проблеми вимагає не лише глибокого аналізу стану навчально-матеріальної бази, а й визначення пріоритетних напрямків модернізації військової освіти. Серед чого окремої уваги потребує фундаментальне переосмислення ролі викладача, який у сучасних умовах має набути нових рис – від лектора-теоретика на досвідченого наставника та лідера.

Аналіз досліджень. Питання професійного становлення та інтелектуального розвитку майбутніх офіцерів-десантників в умовах зміни освітніх парадигм є предметом пильної уваги як національної, так і міжнародної наукової спільноти. Аналіз наукового доробку провідних учених та військових фахівців дозволяє умовно структурувати низку поглядів на підготовку офіцерів-десантників, виокремивши три ключові етапи – радянський, пострадянський та сучасний.

Для об'єктивного осмислення вихідної точки трансформації освітніх парадигм важливе значення має фундаментальна праця Christopher Donnelly «Red Banner: The Soviet Military System in Peace and War» (1988 рік) [11]. Важливе значення для розуміння передумов трансформації освітніх парадигм має ретроспективний аналіз становлення ДШВ ЗСУ, здійснений у праці С. Таранця та А. Филипенка «Розвиток Десантно-штурмових військ Збройних Сил України» [9]. Саме осмислення історичного досвіду та потреба адаптації військової освіти до реалій сьогодення зумовили активізацію наукових пошуків, у результаті яких І. Руснак, М. Мірненко, М. Касьяненко, В. Оліферук, Д. Вітер у праці «Інноваційна військова освіта: стан і перспективи розвитку» запропонували концептуальну модель підготовки [7].

Важливим методологічним підґрунтям дослідження є питання впровадження компетентнісного підходу, яке ґрунтовно висвітлено у праці В. Ягупова та В. Свистуна «Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти», у якій розглянуто методологічні засади формування професійної суб'єктності офіцерів [10]. Цей теоретичний фундамент органічно доповнюють наукові напрацювання А. Вітченка та В. Осодла, зокрема у праці «Розвиток системи вищої військової освіти України в контексті сучасних трансформаційних змін», які узагальнили досвід розбудови національної військової школи [1]. Логічним продовженням цих наукових пошуків, але вже у площині практичної реалізації змін, стала робота О. Діденка, Т. Сніци, Ю. Дем'янчука, О. Андрощука, В. Корчєвого «Особливості підготовки офіцерів в умовах воєнного стану та переходу на стандарти НАТО», де питання трансформації військової освіти ґрунтовно проаналізовано крізь призму бойових дій [2].

Окремий вектор наукових пошуків спрямовано на вивчення психолого-педагогічних засад формування бойової стійкості у військовослужбовців, теоретичним ядром якого стала монографія О. Кокун «Психологія професійного становлення сучасного фахівця» [3]. У цьому ж контексті, деталізуючи окремі аспекти професійних якостей, проблеми розвитку лідерських якостей та інтелектуальної культури офіцера звідображено у працях В. Матвєєва («Роль емоційного інтелекту у формуванні лідерських якостей офіцера Національної гвардії України» [5]) та С. Мордвінова («Роль повітрянодесантної підготовки у формуванні психологічної готовності особистості військовослужбовця до виконання бойових завдань») [6].

Доповнює науковий дискурс праця Л. Петрової та О. Сівік «Військова освіта як важливий інструмент реформування армії: Сучасні тенденції розвитку», в якій проаналізовано специфіку адаптації навчального процесу до проблем сьогодення та визначено освіту як ключовий елемент якісних змін у війську [8].

Підсумовуючи аналіз джерельної бази, варто зазначити, що попри різноманіття наукових підходів наскрізною лінією досліджень залишається особистість майбутнього командира-лідера. Водночас питання еволюції поглядів саме на інтелектуальне навчання офіцера-десантника як головного суб'єкта бойової діяльності потребує системного переосмислення, адже зміна освітніх парадигм – це не лише формальна зміна стандартів, а передусім підвищення вимог до когнітивних якостей військового лідера. Саме від них безпосередньо залежить ефективність виконання бойових завдань, що й стало визначальним чинником при виборі теми дослідження.

Мета статті – на основі аналізу еволюції наукових поглядів обґрунтувати нову парадигму інтелектуальної підготовки офіцерів ДШВ, розкрити зміст поняття «інтелектуальне навчання» та визначити механізми імплементації релевантних стандартів НАТО у навчальні програми.

Викладення основного матеріалу. Реалізація поставлених завдань вимагає першочергового звернення до ретроспективного аналізу вихідної точки еволюції освітніх поглядів – радянської системи підготовки військових кадрів. Це потрібно не для проведення історичної хронології, а також для розуміння глибинних ментальних установок, які тривалий час інерційно впливали на вітчизняну військову школу і від яких українська армія відмовляється в умовах сучасної війни.

Аналіз наукової літератури та історичних джерел дозволяє стверджувати, що радянська парадигма військової освіти базувалася на жорсткій директивній моделі. У дослідженні С. Donnelly слушно зазначено, що радянська військова машина була невід'ємною частиною тоталітарного суспільства, де освіта виконувала функцію уніфікації мислення. Основним педагогічним завданням було формування офіцера-виконавця, здатного бездоганно реалізувати наказ вищого командування, проте чия інтелектуальна ініціатива була жорстко обмежена рамками партійної доктрини. У такій системі інтелектуальне навчання курсантів у військових вищах фактично зводилося до механічного засвоєння та відтворення статутних алгоритмів (правил поведінки) і тактичних прийомів, що призводило до підміни процесу розвитку навчального інтелекту «військовою ерудицією» та виконавчою дисципліною. У цьому контексті Доннеллі розкриває механізм, за яким висока фахова компетентність у радянській армії співіснувала з повною відсутністю стратегічної автономії, оскільки здатність до критичного мислення цілеспрямовано придушувалася задля забезпечення політичної лояльності режиму [11].

Водночас, розглядаючи специфіку підготовки саме висококомобільних десантних військ (ВДВ), не можна ігнорувати феномен реформаторських ідей радянського / російського генерала В. Маргелова, у яких удається простежити ключовий вектор радянського інтелектуального вишколу, який реалізувався в революційному поєднанні людського ресурсу з використанням бойової техніки в повітряному та наземному просторі. Варто зазначити, що цей військово-технічний прорив відбувався в умовах тоталітарного режиму, який у свою чергу парадоксальним чином обмежував особистісний розвиток курсантів через ідеологічну цензуру, брак різнобічної літератури та відсутність інтерактивних технологій, що було характерною ознакою радянської освітньої моделі того часу. Проте навіть попри ці жорсткі світоглядні лещата системі вдалося забезпечити такий рівень військово-професійного вишколу, що дозволив реалізувати безпрецедентні для свого часу оперативно-тактичні завдання [4].

Створені умови сприяли формуванню особливих вмінь і навичок, від десантника вимагалася досконале знання новітніх зразків озброєння (БМД, парашутні системи, озброєння тощо) та вміння їх ефективно застосовувати на практиці. Однак навіть у цій елітній системі зберігався критичний недолік радянської парадигми – когнітивна скутість. У загальній ієрархії радянських збройних сил офіцер-десантник становив беззаперечну еліту за рівнем індивідуальної підготовки та технічної оснащеності, але в тактичному вимірі залишався заручником централізованого планування. Його вчили як діяти за шаблоном, але не вчили, що робити, коли шаблона замало для успішного виконання поставленого бойового завдання.

Злам радянської тоталітарної системи та процес розбудови ЗСУ ознаменували вступ у період глибокої інституційної та ментальної трансформації військової освіти. Головною проблемою цього перехідного періоду стало збереження застарілих програм навчання (домінування пасивних лекційних форм, репродуктивний характер оцінювання знань, застарілість навчально-матеріальної бази та відсутність доступу до цифрових бойових симуляцій тощо), адже попри формальну деполітизацію навчального процесу архітектура освітньої діяльності тривалий час залишалася репродуктивною, відтворюючи застарілі підходи до формування мислення здобувача освіти. У цей час відбулися спроби гуманізації освіти та відходу від «муштри», проте ці ініціативи не набули системного втілення у практичній площині [10].

Системна криза пострадянської моделі військової освіти досягла свого апогею 2014 року, коли початок активних бойових дій став тим суворим випробуванням, що оголило фундаментальну неспроможність застарілої системи навчання сформувати у випускників оперативну гнучкість мислення та готовність до ухвалення нестандартних рішень в умовах реального бою. Логічною відповіддю на цей виклик та визначальним вектором подальших змін стала практична імплементація стандартів Північноатлантичного альянсу, що вимагала відмовитися від застарілих догм на користь

передових методик активного навчання. Цей процес підкріплюється поглибленим партнерством з країнами НАТО, що реалізується через залучення викладачів та курсантів до спільних навчань, закордонних фахових стажувань із метою вивчення передового досвіду, а також активну участь у міжнародних наукових заходах. Паралельно з цим перехід підрозділів ДШВ на високотехнологічні зразки озброєння та техніки НАТО не лише є посиленням бойової потужності війська, а й автоматично підвищує вимоги до інтелектуального рівня командирів, здатних ефективно керувати цим ресурсом.

Зазначені чинники актуалізували нагальну потребу формування нової генерації офіцерів-десантників, чий професійний профіль виходить за межі традиційних фізичних нормативів і фокусується на розвитку когнітивної сфери. Сучасний випускник ВВНЗ має володіти комплексом специфічних інтелектуальних якостей, серед яких пріоритетними є розвинене критичне мислення, висока адаптивність до змін обстановки, емоційна стійкість і здатність до автономного ухвалення рішень в умовах дефіциту часу та обмеженого доступу до інформації. У цьому контексті закріплення стратегічного курсу на євроатлантичну інтеграцію набуло статусу не лише політичного орієнтиру, а й методологічного імперативу, який ініціював процес заміщення застарілої репродуктивної парадигми на сучасну компетентнісну модель формування інтелектуально автономного лідера.

Утілення цього стратегічного завдання у практичну площину стало фундаментом для архітектурної перебудови всієї системи вишколу тактичної ланки «командир десантно-штурмового підрозділу (взвод, рота)». Кардинальне оновлення навчального процесу відбувається під безпосереднім впливом російсько-української війни, яка стала катализатором відмови від застарілих методик навчання на користь моделі, що базується на синергії набутого бойового досвіду та стандартів НАТО.

Вагомим підґрунтям для розуміння динаміки змін є дослідження С. Таранця та А. Филипенка, де детально висвітлено етапи організаційного становлення ДШВ та еволюцію тактики їх застосування в умовах війни проти армії російської федерації (рф). Спираючись на наведений матеріал, можемо дійти висновку, що набутий бойовий досвід є не лише рушієм структурних реформ, а й жорстким індикатором, який оголює системні прогалини у підходах до підготовки військових кадрів. Саме дисбаланс між складністю виконання бойових завдань і застарілими методами підготовки вимагає перегляду архітектури освітнього процесу з урахуванням нагальних потреб формування майбутнього офіцера-десантника [9].

Із метою розв'язання цієї проблеми колектив науковців під керівництвом І. Руснака теоретично обґрунтував доцільність переходу на модель військової освіти, що структурно та змістовно забезпечує повну взаємосумісність з освітніми стандартами країн-партнерів. Запропонований ученими підхід спрямований на уніфікацію вимог, створення механізмів взаємовизнання документів щодо забезпечення прозорого кар'єрного зростання військовослужбовців та формування необхідних правових засад для інтеграції в систему освіти. Безумовно, така структурна адаптація є необхідним фундаментом, адже створює правове та організаційне поле для взаємодії з країнами НАТО та усуває бюрократичні перепони для кар'єрного зростання військовослужбовців в період проходження військової служби [7].

Однак, визнаючи важливість цих інституційних зрушень, можна стверджувати, що фундаментом дієвої освітньої реформи має стати визначення чітких критеріїв підготовки безпосередніх учасників навчального процесу. Це актуалізує потребу зміщення фокусу дослідження з організаційної форми на сутнісне наповнення навчання. У центрі уваги мають перебувати не лише нормативні механізми, які врегульовують навчальний процес, а передусім суб'єкти освітньої діяльності – курсант (його здатність до інтелектуального навчання) та викладач (його фахова майстерність і бойовий досвід), адже саме їхня взаємодія визначає реальну якість підготовки нової генерації офіцерів.

Практичний досвід переконливо доводить, що навіть ідеальна модель управління освітою не спрацює без урахування людського фактору. Відтак головним випробуванням

сьогодення має стати не формальна зміна назв навчальних дисциплін, а сутнісна трансформація когнітивної сфери майбутнього офіцера-десантника. Ідеться про цілеспрямований розвиток його спроможності до інтелектуального навчання, здатність критично аналізувати подію тощо.

У своїй монографії О. Кокун здійснює детальний розгляд психологічних детермінант професійного становлення у процесі навчання, акцентуючи увагу на етапності цього процесу, механізмах адаптації та важливості психологічного супроводу, розглядаючи особистість передусім як суб'єкта самореалізації з високим адаптивним потенціалом. У свою чергу характерна для пострадянського етапу парадигма мирного часу з її акцентом на загальну гуманізацію вичерпала свій ресурс із початком війни за незалежність України. Виявляється, що надмірна орієнтація на уявну соціальну стабільність, яка супроводжувалася постійним скороченням чисельності Збройних Сил упродовж усього періоду незалежності України та оптимізацією штатів вищих військових навчальних закладів, перетворилася на системну проблему, що призвела до критичного зниження якості у формуванні майбутніх офіцерів-лідерів [3].

Узагальнюючи стан розроблення проблеми, слід констатувати, що пріоритет надається переважно питанням соціально-психологічної адаптації та емоційної стійкості військових фахівців, що було властивим для умов мирного часу. Водночас проблема підготовки висококваліфікованих фахівців для підрозділів ДШВ, зокрема в аспекті розвитку когнітивних спроможностей здобувачів вищої військової освіти в освітньому процесі, залишається недостатньо дослідженою. Корінь цієї диспропорції криється у консервативній інерції «старої школи», яка базувалася на застарілих догмах та тривалий час фактично гальмувала впровадження прогресивних реформ. Відтак аналіз цих помилок дозволяє стверджувати, що ключовим елементом досягнення стратегічних цілей у підготовці майбутніх командирів ДШВ має стати формування розвитку здатності офіцера до інтелектуального навчання як фундаменту його професійної компетентності та бойової ефективності.

Суттєвим доповненням до розуміння природи інтелектуального навчання є науковий доробок В. Матвєєва, який розглядає емоційний інтелект не як окрему опцію, а як невід'ємну складову управлінської культури офіцера. Доведено, що здатність командира ефективно діяти в ситуації невизначеності безпосередньо залежить від рівня його емоційної компетентності. Саме емоційний інтелект є тим внутрішнім регулятором, що дозволяє поєднувати раціональний розрахунок із готовністю до виправданого ризику, забезпечуючи якісне ухвалення рішень в умовах екстремального психологічного навантаження [5].

Наведені дані дають підстави стверджувати, що інтелект є невід'ємною складовою більш широкого поняття – здатності до інтелектуального навчання. У цьому контексті дослідження В. Матвєєва дозволяє чітко ідентифікувати інтелект як один із ключових елементів поняття «Інтелектуальне навчання», що є передумовою для становлення офіцера-лідера. Саме в такій конфігурації, де інтелект є фундаментом, що доповнює та розширює спроможність до навчання, формує справжній професіоналізм та є необхідною передумовою для становлення офіцера-лідера в майбутній професійній діяльності [там само].

Спираючись на працю С. Мордвінова, варто підкреслити, що дослідження емпірично підтверджує безальтернативність вимог до майбутнього офіцера-десантника не просто володіти сумою фахових знань, а й уміти їх вдало реалізовувати у практичній площині службової діяльності, ураховуючи жорстку специфіку виконання поставлених бойових завдань сьогодення, ми відзначаємо невід'ємну складову загальної здатності курсанта до інтелектуального навчання [6].

Розглядаючи різні підходи до навчання, можна чітко простежити закономірність на конкретному прикладі: інтелектуальне навчання успішно реалізується через постановлення нестандартних завдань, тоді як інший шлях – рутинне використання морально застарілої техніки (людські парашути ДП-5) – спричиняє стійку демотивацію

курсантів, знижує інтерес до навчання та зумовлює професійний регрес. Щоб стимулювати зростання професіоналізму та забезпечити необхідне когнітивне навантаження, навчальний процес має базуватися на новітніх зразках техніки, які поєднують надійність і зацікавленість та стимулюють до подальших звершень.

Разом із тим потрібно чітко усвідомлювати, що парашутний спосіб десантування є лише одним із багатьох варіантів доставлення ударної сили на поле бою. Жорстка специфіка нинішньої війни внесла суттєві корективи в закони збройної боротьби та вимагає від командира гнучкості в обранні найбільш доцільного й безпечного способу дій залежно від оперативної обстановки. Саме в цьому контексті вирішального значення набуває сформована здатність до інтелектуального навчання курсанта, яка дозволить в майбутньому миттєво аналізувати ризики та відмовлятися від недостатньо дієвих шаблонів у тактиці дій підрозділів. Ця якість є стратегічним ресурсом особистості й упродовж проходження військової служби стає головним рушійним засобом у досягненні поставленої мети.

Важливе практичне значення має впровадження симуляційних технологій та проблемноорієнтованих методик навчання. У цьому контексті інтеграція передових технологій, зокрема віртуальної (VR) та доповненої (AR) реальності, а також сучасних симуляційних комплексів дозволяє проводити максимально реалістичні тренування (вирішення тактичних завдань), що безпосередньо підвищить військовий вишкіл із бойової підготовки десантників. Водночас опанування сучасних інформаційних систем і засобів кіберзахисту є невід'ємною складовою підготовки офіцера. Такі навички не лише посилюють цифрову безпеку, а й розвивають аналітичні здібності майбутнього командира, дозволяючи йому ефективно протидіяти противнику на полі бою та оперативно ухвалювати рішення у складних умовах обстановки [8].

З огляду на базові дефініції інтелекту як стійкої структури розумових здібностей та враховуючи вагу когнітивних якостей у діяльності офіцерів-десантників, актуалізується потреба наукової концептуалізації зазначеного поняття, що дозволить окреслити вимоги до навчання та відобразити сутність підготовки сучасної генерації командирів.

Отже, інтелектуальне навчання – це цілеспрямований та безперервний процес трансформації когнітивного потенціалу особистості, що включає увагу, пам'ять, когнітивну гнучкість, оперативне та критичне мислення, у стійку спроможність ефективно реалізовувати набуті компетентності в умовах складної професійної діяльності (авторський термін). Здатність до інтелектуального навчання базується не на механічному запам'ятовуванні, а на розвитку критичного мислення – здатності об'єктивно аналізувати інформацію, ставити її під сумнів та оцінювати аргументи для ухвалення виважених рішень у повсякденній службовій діяльності.

Сутність цього феномену полягає в інтеграції вищих розумових здібностей курсанта з практичними навичками, що дозволить сформувати офіцера-десантника, здатного до миттєвої адаптації, швидкого оброблення інформації та вирішення нестандартних тактичних ситуацій. Отже, інтелектуальне навчання становить собою цілісну систему професійної підготовки, в якій інтелект, критичне мислення та когнітивна сфера є ключовими функційними складовими. Саме ця складова забезпечить перетворення теоретичних знань, отриманих у процесі навчання, на стійку спроможність застосовувати їх у службовій діяльності, і тим самим ефективно діяти в умовах бойової обстановки.

Визначаючи пріоритетні стратегії освітнього процесу для ВВНЗ, потрібно наголосити на потребі переходу від репродуктивної моделі до проблемно-діяльнісного типу навчання, вивчення бойового досвіду у війні за незалежність України з російсько-окупаційними військами (РОВ). У контексті цього головною стратегічною лінією розвитку має стати створення такого освітнього середовища, де курсант постійно буде перебувати в ситуації когнітивного виклику та невизначеності, де обставини будуть змушувати його не просто відтворювати завчений матеріал, а самостійно генерувати варіанти рішень. Реалізація цієї стратегії вимагатиме кардинальної зміни ролі викладача, який трансформується з транслятора істини у фасилітатора та ментора, здатного

до формування особистості майбутнього офіцера-десантника. Така архітектура забезпечить формування нової генерації командирів ДШВ, для яких ініціатива та аналітичний підхід є професійною нормою.

Окреслюючи перспективні напрямки вдосконалення системи професійної підготовки, варто виокремити потребу глибокої інтеграції LVC-симуляцій (Live, Virtual, Constructive) в повсякденну практику, що дозволяє моделювати бойові ситуації будь-якої складності без загрози життю особового складу. Ваговою складовою такого напрямку є посилення психолого-когнітивного компонента, спрямованого на розвиток стійкості мислення в умовах стресу. Проте ключовим напрямком подальших наукових пошуків та практичної роботи має стати розроблення методології формування в курсантів стійкої здатності до інтелектуального навчання як наскрізної компетенції. Саме ця якість дозволить майбутньому офіцеру-десантнику оперативно опановувати нові зразки озброєння та адаптуватися до зміни тактики противника, забезпечуючи тим самим високу боєздатність підрозділу у війнах майбутнього.

Висновки. Професійна успішність офіцера-десантника сьогодні критично залежить від повної відмови від шаблонного мислення та переходу до нестандартних правил війни стосовно ворога. Сучасне бойове середовище демонструє, що вирішальним складником в успішному виконанні бойового завдання є тактична грамотність командирів, де будь-яке ухвалене ними рішення має наслідки, від яких залежить успіх всього завдання, і тому кількість особового складу противника в наступі («м'ясні штурми») розбивається об рішення офіцера-десантника (когнітивну сферу – мислення й ухвалення правильних рішень).

Сьогодні пріоритетним завданням військової освіти стає створення оптимального освітнього середовища для зрощування спроможностей майбутніх офіцерів ДШВ, де ключову роль відіграють не фізичні силові показники, а розвинений розум та інтелект. Саме інтелектуальна перевага, фундаментально закладена та сформована за роки навчання у ВВНЗ, стає беззаперечним чинником успішності.

Дієвим інструментом досягнення цієї мети є здатність курсанта до інтелектуального навчання, що поєднує когнітивну якість, критичне мислення та інтелектуальну адаптивність. Це цілісна система, яка перетворює низку елементів на стійку професійну спроможність командира ухвалювати виважені, нестандартні рішення в умовах високої динаміки бойового середовища.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у детальній декомпозиції феномену здатності до інтелектуального навчання та дослідженні усіх його структурних компонентів. Разом із тим пріоритетним напрямком залишається глибинний аналіз передових освітніх методик країн Північноатлантичного альянсу для виокремлення найефективніших інструментів та їхньої інтеграції у процес професійної підготовки військових фахівців ВВНЗ.

Список використаних джерел:

1. Вітченка А., Осодла В. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти. *Наука і оборона*. 2019. № 2. С. 44–50. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/6871>
2. Діденко О., Сніца Т., Дем'янчук Ю., Андросчук О., Корчевий В. Особливості підготовки офіцерів в умовах воєнного стану. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2024. 1 (40). С. 23–41. DOI: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v40i1.1811> URL: <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedzbirnyk/article/view/1811>
3. Кокун О. Психологія професійного становлення сучасного фахівця : монографія. Київ: ДП «Інформ.-аналіт. Агенство», 2012. 200 с.
4. Літературно-мистецький журнал «Юність» : Найповітряніша-десантна книга про війну: Василь Маргелов «Десантник №1». URL: <https://unost.org/authors/andrej-rubanov/samaya-vozdušno-desantnaya-kniga-o-vojne-vasilij-margelov-desantnik-%E2%84%961/>
5. Матвеев В. Роль емоційного інтелекту у формуванні лідерських якостей офіцера Національної гвардії України. *Наукове періодичне видання Українознавчий альманах*.

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2025.36.13> URL: <https://ukralmanac.knu.ua/index.php/ua/article/view/582>

6. Мордвінов С., Адаменко М., Павлушенко С. Роль повітрянодесантної підготовки у формуванні психологічної готовності особистості військовослужбовця до виконання бойових завдань. *Вісник Національного університету оборони України*. 2023. № 76 (6). С. 99–111. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2023-76-6-99-111>
7. Руснак І. С., Мірненко В. І., Кас'яненко М. В., Оліферук В. М., Вітер Д. В. Інноваційна військова освіта: стан і перспективи розвитку. *Збірник наукових праць Національного університету оборони України*. Київ. 2020. С. 65–72. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2021-44/9-20>
8. Петрова Л. О., Сівік О. Б. Військова освіта як важливий інструмент реформування армії: сучасні тенденції розвитку. *Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил*. 2024. № 2 (80). С. 175–180. DOI: <https://doi.org/10.30748/zhups.2024.80.23>
9. Таранець С., Филипенко А. Розвиток Десантно-штурмових військ Збройних Сил України. *Народознавчі зошити*. Київ. 2024. № 1 (175). С. 131–144. DOI: <https://doi.org/10.15407/nz2024.01.131>
10. Ягупов В. В., Свистун В. І. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти. *Електронний архів Національного університету «Києво-Могилянська академія»*. 2007. Т. 71. С. 3–8. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/6871>
11. Christopher Donnelly. *Red Banner: The Soviet Military System in Peace and War*. Coulsdon. Jane's Information Group. 1988. 288 с.

References:

1. Vitchenko, A., & Osodlo, V. (2019). Kompetentnisnyi pidkhid do pidhotovky fakhivtsiv u systemi vyshchoi osvity [Competence approach to training specialists in the higher education system]. *Nauka i oborona*, 2, 44-50 [in Ukrainian].
2. Didenko, O., Snitsa, T., Demianchuk, Yu., Androshchuk, O., & Korchevyi, V. (2024). Osoblyvosti pidhotovky ofitseriv v umovakh voiennoho stanu ta perekhodu na standarty NATO [Features of officer training under martial law and transition to NATO standards]. *Collection of Scientific Papers of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: Pedagogical Sciences*, 1 (40), 23-41. DOI: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v40i1.1811> Retrieved from <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedzbirnyk/article/view/1811> [in Ukrainian].
3. Kokun, Retrieved from O. (2012). Psykholohiia profesiinoho stanovlennia suchasnoho fakhivtsia [Psychology of professional development of a modern specialist]. Kyiv [in Ukrainian].
4. Rubanov, A. Naipovitrianiisha-desantna knyha pro viinu: Vasyi Marhelov «Desantnyk №1» [The most airborne book about the war: Vasily Margelov «Paratrooper No. 1»]. *Literary and Art Journal "Youth"*. Retrieved from <https://unost.org/authors/andrej-rubanov/samaya-vozdushno-desantnaya-kniga-o-vojne-vasilij-margelov-desantnik-%E2%84%961/> [in Ukrainian].
5. Matvieiev, V. (2025). Rol emotsiinoho intelektu u formuvanni liderskykh yakosti ofitsera Retrieved from Natsionalnoi hvardii Ukrainy [The role of emotional intelligence in the formation of leadership Retrieved from Retrieved from qualities of an officer of the National Guard of Ukraine]. *Ukrainian Studies Almanac*, 36, 13–20. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2025.36.13> Retrieved from <https://ukralmanac.knu.ua/index.php/ua/article/view/582> [in Ukrainian].
6. Mordvinov, S., Adamenko, M., & Pavlushenko, S. (2023). Rol povitrianiodesantnoi pidhotovky u formuvanni psykholohichnoi hotovnosti osobystosti viiskovosluzhbovtisia do vykonannia boiovykh zavdan [The role of airborne training in the formation of psychological readiness of a serviceman's personality to perform combat tasks]. *Bulletin of National Defence University of Ukraine*, 6(76), 99-111. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2023-76-6-99-111> [in Ukrainian].
7. Rusnak, I., Mirnenko, V., Kasianenko, M., Oliferuk, V., & Viter, D. (2020). Innovatsiina viiskova osvita: stan i perspektyvy rozvytku [Innovative military education: state and prospects of development]. *Collection of Scientific Papers of the National Defence University of Ukraine*, 1(68), 65–72 [in Ukrainian].
8. Petrova, L., & Sivik, O. (2024). Viiskova osvita yak vazhlyvyi instrument reformuvannia armii: suchasni tendentsii rozvytku [Military education as an important tool for army reform: modern development trends]. *Scientific Works of Kharkiv National Air Force University*, 2(80), 175-180. DOI: <https://doi.org/10.30748/zhups.2024.80.23> [in Ukrainian].
9. Taranets, S., & Fylypenko, A. (2024). Rozvytok Desantno-shturmovykh viisk Zbroinykh Syl Ukrainy [Development of the Air Assault Forces of the Armed Forces of Ukraine]. *The Ethnology Notebooks*, 1(175), 131–144. DOI: <https://doi.org/10.15407/nz2024.01.131> [in Ukrainian].

10. Yahupov, V., & Svystun, V. (2007). Kompetentnisnyi pidkhid do pidhotovky fakhivtsiv u systemi vyshchoi osvity [Competence approach to training specialists in the higher education system]. *Electronic Kyiv-Mohyla Academy Institutional Repository*, 71, 3–8. Retrieved from <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/6871> [in Ukrainian].
11. Donnelly, C. (1988). *Red Banner: The Soviet Military System in Peace and War*. Coulsdon: Jane's Information Group [in English].

Landar R. V.,

orcid.org/0009-0005-2847-7075

EVOLUTION OF VIEWS ON THE INTELLECTUAL TRAINING OF FUTURE AIR ASSAULT FORCES OFFICERS IN THE CONTEXT OF THE TRANSFORMATION OF EDUCATIONAL PARADIGMS

The article analyzes the transformation of approaches to the intellectual training of future officers of the Air Assault Forces (AAF) of the Armed Forces of Ukraine (AFU). The relevance of the study is determined by the nature of modern combat operations in the Russian-Ukrainian war, where a commander's ability to think critically, rapidly analyze a dynamic operational environment, and make non-standard tactical decisions becomes a decisive factor in gaining an advantage over the enemy.

The purpose of the study is to provide a theoretical substantiation of a new paradigm for the intellectual training of AAF officers, to clarify the essence of the concept of «intellectual learning», and to determine the mechanisms for implementing relevant NATO standards (in particular, TLP and MDMP) into the national system of military education. The research employs a set of complementary scientific methods, including retrospective analysis, a system-structural approach, comparative analysis, as well as generalization and interpretation of scientific sources.

The evolution of educational paradigms in the system of military education is generalized in the context of contemporary transformational processes, within which the transition from the authoritarian reproductive model of the Soviet type to a modern competence-based system is analyzed, taking into account the dynamics of changes in the security environment. The post-Soviet stage of military education development is highlighted as a period characterized by the inertial preservation of outdated approaches, which resulted in an efficiency crisis of officer training under real combat conditions. It is substantiated that the current stage of military education development is associated with a transition to a competence-oriented model, the core of which is the formation of the ability for intellectual learning as a key professional quality of an air assault officer.

The scientific novelty of the study lies in the conceptualization of the author's definition of «intellectual learning» as a purposeful and continuous process of transforming an individual's cognitive potential (attention, memory, critical thinking, cognitive flexibility) into a stable professional capability to act effectively in combat conditions. An approach to integrating intelligence, emotional intelligence, and practical skills into a unified functional system of military leader training is proposed.

The practical significance of the obtained results consists in identifying priority directions for the modernization of the educational process in higher military educational institutions (HMEI), including the of problem-based learning, simulation technologies (VR/AR), the development of critical thinking, as well as the transformation of the instructor's role into that of a mentor with combat experience. The results obtained can be used in the development of educational programs for AAF officers, the improvement of training methodologies, and the formation of a modern model of military education focused on training an intellectually autonomous commander.

Key words: Intellectual training, air assault officer, Air Assault Forces, educational paradigm, critical thinking.

Дата надходження статті: 27.11.2025 р.

Прийнято до публікації: 18.12.2025 р.

Опубліковано: 16.01.2026 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Іванченко Є. А.